

Kentsel dönüşüm süreciyle birlikte komşuluk ilişkilerinin yeniden üretimi: Konya ili örneği

Hurigül Eken*

Öz

İnsanoğlu göçebe hayat tarzından yerleşik hayat tarzına geçerek “göç olgusunun” içeriğinin çeşitlenmesini sağlamıştır. Yerleşik hayata geçişle beraber uygarlıklar iç ve dış göç olarak kendi topluluklarında nüfus dönüşümü gerçekleştirmektedir. Özellikle kentlerin aldığı göçler nüfus içerisinde heterojen bir yapı oluşturduğu için toplumsal düzeni ve uyumu zorlaştırmakta, istikrarsızlık ve sapsmalara da neden olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı Konya kentindeki komşuluk ilişkisinin; modernleşme, kentsel dönüşüm ya da maruz kalınan pek çok etkene bağlı olarak etkilenip dönüşümlere maruz kalsa da hala bir şekilde korunmaya çalışıldığını göstermektir. Çünkü ortak yaşam alanı, ortak yaşantılar anlamına gelir. Bir topluluğun aynı yaşam alanını paylaşıyor olması; köy, taşra, şehir, kent ya da metropol hangisiyle ifade ederseniz edin ortak bir kültürel olguya ve kolektif bilince işaret eder. Bu kültürel olgular kimi zaman kendini değer, norm gibi soyut kavramlarda ya da düğün,

cenaze, namaz, komşuluk gibi somut kavramlarda resmeder. Konya dinine bağlı yapısı sebebiyle muhafazakâr olarak sınıflandırılan bir şehirdir. Türkiye'nin bu ili “muhafazakarlık” nitelemesini yalnızca din kurumundan almaz aynı zaman geleneksel toplumun bir özelliği olan geleneklerine bağlı kalmaya, onları korumaya ve değiştirmemeye çalışmaktan alır. Buna neden olarak pek çok neden ortaya konulabilir, fakat bariz nedenlerden biri Konya'nın kırsaldan aldığı iç göçlere rağmen bireylere tanıdığı özgürlük alanıyla köylü gibi kentli marjinalleşmesinin ortaya çıkmamasını sağlamasıdır. Bireyler birincil ilişki alanlarını yeniden oluşturmuşlardır. Tampon görev gören gecekondulaşma, İstanbul gibi büyük şehirlerde olan bir ayrışma şeklinde ortaya çıkmamıştır. Araştırmanın önemi geleneksel toplumda birincil ilişki alanına karşılık gelen komşuluk ilişkilerinin yok olmak yerine yeniden üretildiğini, biçim değiştirdiğini ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, komşuluk ilişkileri, mekân, mahalle, modernleşme

Reproduction of neighbourhood relations with the urban transformation process: The example of Konya province

Abstract

Communities moved from a nomadic lifestyle to a settled lifestyle, thus diversifying the content of the "migration phenomenon". With the transition to settled life, civilizations provide population transformation in their communities by receiving internal and external migration. Especially since migration to cities creates a heterogeneous structure within the population, it can also cause social chaos, instability and deviations. The aim of this study is to determine the neighborhood relations in the city of Konya; It shows that although it has been affected and transformed due to modernization, urban transformation or many other factors, it is still being preserved in some way. Because common living space means common experiences. A community sharing the same living space; No matter how you express it: village, countryside, city, city or metropolis, it points to a common cultural phenomenon and collective consciousness. These cultural phenomena sometimes portray themselves in abstract concepts such as values and norms, or in concrete concepts such as weddings, funerals, prayers and neighbourhood. Konya is a city classified as conservative due to its religious structure. This province of Turkey derives its definition of "conservatism" not only from the religious institution, but also from trying to adhere to its traditions, which is a feature of the traditional society, to protect them and not to change them. Many reasons can be put forward for this, but one of the obvious reasons is that Konya, despite the internal migration from the countryside, ensures that the marginalization of urbanites like villagers does not occur with the freedom it provides to individuals. Individuals have re-established their primary relationship areas. Slum settlement, which acts as a buffer, has not emerged as the segregation that occurs in big cities like Istanbul. The

importance of the research is to reveal that neighborhood relations, which correspond to the primary relationship area in traditional society, are reproduced and changed in form rather than disappearing.

Keywords: Urban transformation, neighbourhood relations, space, neighbourhood, modernization

Giriş

Bir coğrafi bölgenin bir insan topluluğu tarafından benimsenmesi orayı, yerleşim alanı ve yaşam alanı kılmaktadır. Bitki ve hayvanların evcilleştirilmesi bu sürecin başlangıcını ifade etmektedir. Öte yandan tarım da nüfusun belirli bir yerde toplanmasını, yoğunluk kazanmasını sağlamıştır. İlk yerleşim yerlerinden sonra oluşan medeniyetlerin tarihleri aşağı yukarı, şehirlerin tarihleri kadar eskidir (Kıray, 2003, s. 9). Yerleşim alanları kır, köy, taşra, kent, şehir, site ya da polis adlarını alabilmektedir. Bir yerleşim alanında yaşayan nüfus arttıkça oraya ait girift yapılarda artış göstermektedir. Toplumda meydana gelen nüfus artışı, sabit bir konuma bağlı olarak yaşantı, tarımla sağlanan geçim faaliyetleri sayesinde yılın belli bir döneminde çalışılması, bu çalışma sürecinde emekle elde edilen ürünün artı değer olgusunun başlangıcını oluşturması, buna bağlı olarak gelen refah artışı ve artı değer artışı için salt insan gücünün yetersiz görünmeye başlanması gibi etkenler toplumu teknik gelişmeye yönlendirmiştir. Bu durum kentlerin “uygarlık, medeniyet” kavramlarıyla özdeşleşmesine neden olmuştur.

Topluluklar göçebe hayat tarzından yerleşik hayat tarzına geçerek “göç olgusunun” içeriğinin de çeşitlenmesini sağlamıştır. Yerleşik hayata geçişle beraber uygarlıklar iç göç ve dış göç olarak kendi topluluklarında nüfus dönüşümü sağlamaktadır. Özellikle kentlerin aldığı göçler nüfus içerisinde heterojen bir yapı oluşturduğu için toplumsal kaos, istikrarsızlık ve sapmalara da neden olabilmektedir. Bu durumların varlığının anlamlandırılması için ortaya çıkan toplum bilimleri ve modern kuramlar birçok toplum bilimcinin bulunduğu döneme ve koşullarına bağlı olarak toplumu ikiye ayırmasına neden olmuştur. Onlar için bir taraf modern, çağdaş olanı ifade ederken; diğer taraf geleneksel, çağa ayak uyduramayanı ifade etmiştir. Yıllar boyunca ise bu doğru kabul edilmiştir. Bu durumun temel nedeni Batı Avrupa’da ortaya çıkan tarım devriminden sonraki en büyük köklü değişikliklerin yapıcısı olarak Sanayi Devrimidir. Günümüzde modern olan, şehirde yaşayan toplumu ifade ederken; geleneksel olan, daha küçük bir birimi ifade eden topluluğu nitelemektedir. Bu çalışmada;

1. Kentsel dönüşüm ile birlikte komşuluk ilişkileri nasıl bir değişim geçirmiştir?
2. Komşuluk ilişkilerinin oturulan mekana göre fonksiyonu değişmekte midir? Nasıl?
3. Modernleşme ile birlikte komşuluk ilişkilerinin yerini başka faaliyetler almış mıdır? Bunlar nelerdir?
4. Oturulan mekânın (apartman, site, müstakil ev) komşuluk ilişkisinde ne düzeyde etkisi vardır? sorularına cevap aranmaktadır.

Bu çalışmanın amacı Konya kentindeki komşuluk ilişkisinin; modernleşme, kentsel dönüşüm ya da maruz kalınan pek çok etkene bağlı olarak etkilenip dönüşümlere maruz kalsa da hala bir şekilde korunmaya çalışıldığını göstermektir. Çünkü ortak yaşam alanı, ortak yaşantılar anlamına gelir. Bir topluluğun aynı yaşam alanını paylaşıyor olması; köy, taşra, şehir, kent ya da metropol hangisiyle ifade ederseniz edin ortak bir kültürel olguya ve kolektif bilince işaret eder. Bu kültürel olgular kimi zaman kendini değer, norm gibi soyut kavramlarda ya da düğün, cenaze, namaz, komşuluk gibi somut kavramlarda resmeder.

Konya dinine bağlı yapısı sebebiyle muhafazakâr olarak sınıflandırılan bir şehirdir. Türkiye'nin bu ili "muhafazakarlık" nitelemesini yalnızca din kurumundan almaz aynı zaman geleneksel toplumun bir özelliği olan geleneklerine bağlı kalmaya, onları korumaya ve değiştirmemeye çalışmaktan alır. Buna neden olarak pek çok neden ortaya konulabilir, fakat bariz nedenlerden biri Konya'nın kırsaldan aldığı iç göçlere rağmen bireylere tanıdığı özgürlük alanıyla “köylü gibi kentli marjinalleşmesinin ortaya çıkmamasını sağlamasıdır.

Bireyler birincil ilişki alanlarını yeniden oluşturmuşlardır. Tampon görev gören gecekondulaşma, İstanbul gibi büyük şehirlerde olan bir ayrışma şeklinde ortaya çıkmamıştır. Araştırmanın önemi geleneksel toplumda birincil ilişki alanına karşılık gelen komşuluk ilişkilerinin yok olmak yerine yeniden üretildiğini, biçim değiştirdiğini ortaya çıkarmaktır.

Sosyal Bilimler açısından modern toplumda komşuluk ilişkileri dahil birincil ilişki alanlarının zayıfladığı ve çözüldüğü sıkça vurgulanmaktadır. Konya'da komşuluk ilişkileri çözülsün de kendini yeniden üretmenin farklı yollarını bulmaktadır. Söylenenin aksine eleştirel bir bakış açısı belirlemekle birlikte çizilen sınırlar doğrultusunda ve araştırmada belirlenen literatüre de bağlı kalınarak yapılan gözlemler paylaşılacaktır.

1. Kent ve kentleşme süreci

Kentsel Dönüşümü konu edinmek için “Kent nedir?” sorusu ile başlamalıyız. Günümüz kentleri için; “kent; toplumsal, siyasal, yönetsel ve ekonomik alanların bütün vatandaşlar için var olduğu yaşam alanıdır. . . . Yapılan tanımlamalar birleştiğinde kentin tarımsal olmayan üretim yapıldığı, kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine ulaşmış bir mekân olması ön plana çıkmaktadır” (Hayta, 2016, s. 166). Kent kavramı etimolojik olarak köy, mezra gibi anlamlara gelmektedir. Kent bir yaşama ve yaşatma alanını ifade etmektedir. Bireyler bir araya geldiklerinde, ortak bir yaşama alanını paylaşmaya başladıklarında kendilerine has normlar, değerler ve kültürel olgular üretmektedirler. Bu üretimin ana kaynağı bir yerleşim yerinin bulunmasıdır. Çünkü yerleşim yerinin coğrafi unsurları değer ve kültür üretiminin önemli bir sacayağını oluşturmaktadır. Örneğin ülkemizde meyve ve sebze üretimi için elverişli olmayan Doğu Bölgeleri hayvancılığa, geçimlerini sağlamak ve en temel ihtiyaç olan yemek yemeyi karşılamak için yönelmişlerdir. Bu hem ekonomik hem de bir mutfak kültürü oluşumunun temelidir. Kent için bir diğer sacayağı ise özellikle Batı'nın vurgu yaptığı ve kendi bünyesindeki varlığını sürekli vurguladığı “medeniyet” kavramıdır. Medeniyet kavramı, bir kültür üretiminden çok teknik anlamda bir ilerlemeye işaret etmektedir. Fakat bu medeniyetin kendine has bir kültür üretmediği anlamını taşımaz. Kentte kendi tarihsel gelişimi çerçevesinde medeniyetin ürettiği kültürün bir yansıması anlamına gelmektedir. Alver'e göre; “Kent, insanlık tarihinin belli bir anında ve belli koşullarla oluşan ve sosyal, kültürel, iktisadi, tarihsel, dini, mimari, estetik yönüyle temayüz eden bir yaşam alanıdır” (Alver, 2012b, s. 9). Bir şeyin tarihinin olabilmesi için insanla beraber var olması zorunludur, çünkü tarihi gerçekleştiren ona tarihi niteliğini verende insandır. Kentlerde tarihi niteliğini içlerinde insanları barındırmaya başlamasıyla almışlardır. “Ama insanın medeniyet tarihi içinde özel bir dönemle birlikte var olması şehirlerin ortaya çıkmasıyla başlar. Çünkü şehirler medeniyet tarihi içinde özel bir dönüm noktasına karşılık olmaktadır” (Tuna, 2012, s. 33). Bu noktada kentin, bir başlatıcı olarak ekonomik değişimin yaşanması ve diğer unsurları da buna bağlı olarak değiştirmesi sonucu kendi kavramsal çerçevesini oluşturduğunu ileri sürebiliriz.

Batı'da kentleşme süreci, Doğu toplumlarından etkilenmeleri sayesinde meydana gelmiştir. İlk şehirlerin oluşumu göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş ile başlayan tarım toplumlarında suni sulamanın bulunmasıyla “artı ürün” ün dağıtımını sağlayacak güç odaklarının devreye girmesiyle Mezopotamya, Mısır, Hint ve Çin'de ortaya çıkmıştır. Türklerin Akdeniz'e egemen olmaları ve Roma'nın yıkılması; Batı'daki devletlerde “Doğu'nun zenginliklerine” ulaşamama sonucunu doğurmuştur. “Mevcut kilise örgütlenmesi ve malikane sistemi Batı'da artı ürün yaratmadığı gibi şehirleşmeye de imkân vermemekteydi. Örgütlenme Askeri kasabalar ve Piskoposluk sitelerinden ibarettir” (Tuna, 2012, s. 37). “Feodal siyasal yapıda ise merkezi birlik ve yönetim anlayışı yoktur. Yerel ve toplumsal gelişmeleri engelleyecek bir merkezi otoritenin olmaması, toplumda yeni güçlerin oluşmasına müsaade etmektedir” (Canatan, 2012, s. 94). Tarım toplumunda güç odakları imparatorlukların

başındaki krallar, padişahlar ya da feodal beyler; toplumsal düzeni sağlayan unsurlar ise töre, gelenek, din veya kolektif bilinç olmuştur.

Maddi bolluk içindeki halkın tarımsal uğraşları terk edip, becerilerini çömlekçilik, dokumacılık, metalürji, marangozluk, kuyumculuk ve duvarcılık alanlarının yanı sıra idareci, rahip, sanatçı olarak da gösterdikleri söylenir. Tarımla uğraşan köylerin, büyüklük ve nüfusunda artış görüldüğünde ve kritik bir noktaya ulaştıklarında kent olmaya hak kazandıkları söylenir. El sanatları, yönetim ve politika gibi kente özgü uğraşların gelişmesi, kırdan ekonomik bir kopmaya neden olduğu bunun da kenti ortaya çıkardığı düşünülür. (Niray, 2002, s. 4-5)

Toplum, topluluk, grup veya küçük bir insan güruhu bile olsa birkaç bireyden oluşan yapıların bir yönetim mekanizmasına sahip olması tarih boyunca hep gözlenmiştir. Bireyler bir arada bulduklarında bir yönetici ihtiyacı duymaktadırlar. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinde birlik olma duygusunu sağlayan şey Comte'un belirttiği metafizik unsurlar olagelmıştır. Zamanla bu unsurlar din kurumu çatısı altında toplanarak Comte'un teolojik aşama olarak nitelendirdiği dönem oluşmuştur. Göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş ile başlayan tarım toplumlarında güç odakları imparatorlukların başındaki krallar, padişahlar ya da feodal beyler; toplumsal düzeni sağlayan unsurlar ise töre, gelenek, din veya kolektif bilinç olmuştur.

Sanayi Devrimi ve yaşanan siyasal dönüşümlerle birlikte tarım toplumlarındaki güç odakları da değişmektedir. İmparatorluklar çökmekte, uluslar yükselmekte, din adamları ve feodallerin yerini yeni güç odağı olarak işverenler ve siyasetçiler almaktadır. İşverenlerin ve siyasetçilerin ittifakı yeni toplumda kanunları şekillendirirken, işverenleri korumaya yönelik olarak özel mülkiyete, girişimlere yönelik eylemler sanayileşme sürecinin ilk döneminde ağır şekilde cezalandırılmaktadır. (Tokol ve Alper, 2018, s. 21)

Kent kavramı ve kentleşme olgusu ekonomik ve sosyal süreçlere bağlı olarak ortaya çıkan ve toplumsal değişme sürecini etkileyen bir öge olarak ele alınmalıdır. Batı Avrupa coğrafyasında Sanayi Devriminden önce ve sonraki süreçte kent, üretim yöntemlerinin farklılaşmasına bağlı olarak anlam kazanmaktadır. Kentsel Dönüşümün Avrupa'daki ilerleyişi de yine Sanayi Devrimine bağlı olarak meydana gelmiştir.

Ortaçağ kentlerinin ortaya çıkışında, ya toprak sahipliği veya manastırların kuruluşu ya da ziraat veya ticaret merkezlerinin kuruluşu etkili olmuştur...On dokuzuncu yüz yılda Avrupa kıtası ilk kez "kentleşme devrimi" ne tanık olmuştur. ...ilk endüstri kentleri temelde kırsal-köysel yerleşimlerdir. Manchester, Leeds, Scheffield, Dortmund, Essen, Belfort, Chemnitz ve Charleroi gibi şehirler endüstrileşme nedeniyle köyün şehre dönüştüğü yerler olmuşlardır. Çünkü endüstriyel girişimciler, ulaşım zorluklarını aşmak ve makine yatırım fiyatlarını azaltmak amacıyla üretim için kömür ve su imkanları olan yerleri tercih etmişlerdir. (Canatan, 2012, s. 100-101)

Ekonomik değişime bağlı yaşanan göçler Avrupa'da Sanayi Devrimi ile göçe bağlı olarak çeşitli bölgelerde yoğun nüfus artışı da meydana getirmiştir. "Özellikle ulus-devletin yasa önünde eşitliği esas alan hukuk düzeni, Ortaçağ şehirlerinin özerkliğini ve ayrıcalıklarını ortadan kaldırmıştır" (Canatan, 2012, s. 102). Bu değişim kentin mimari dokusunda yeni bir yapılanmanın meydana gelmesine neden olduğu gibi, iktidar merkezleri tarafından da hem tarihi mimari dokunun korunmasına hem de kente yerleşenlerin kentleşme sürecine ayak uydurarak yeni bir yapılanmaya gidilmesini zorunlu kılmıştır. Tüm bu zorunluluklar özellikle 2. Dünya Savaşından sonraki süreçte de etkinliğini koruyarak artan refah ile birlikte kent daha işlevsel hale getirilmesi fikrini doğurmuştur. Kentler özellikle "çalışma, oturma, eğlenme-dinlenme ve ulaşım" işlevleriyle yapılandırılmaya çalışılmıştır.

Osmanlı'da Kentleşme Süreci, Avrupa ile benzer özellikler gösterdiği gibi, çeşitli farklılıklara da sahiptir. Özellikle bulunduğumuz coğrafya da yukarıda bahsettiğimiz Ortaçağ'da Avrupa döneminde Osmanlı Devleti hüküm sürmektedir. Osmanlı Batı Avrupa'ya çok yaklaşarak büyük bir alana yayılmış, çok sayıda nüfusa, etnik kökene, dine ve kültüre hüküm sürmüştür. Osmanlı bu kadar farklı kültüre ev sahipliği yaparken toplumsal konsensüsü "hoşgörü" politikası ile sağlamıştır. Bu yüzden Osmanlı'da kentler de bu

politikanın izlerini taşımaktadır. Osmanlı'nın yayıldığı geniş coğrafya göz önüne alındığında coğrafi koşulların olmadığı bir ön kabul olarak karşımıza çıkmaktadır. Coğrafi koşulların farklılaşması, kültürel farklılaşmanın en önemli nedenlerinden bir diğeridir.

Osmanlı'nın farklı mekanlarda bulunması veya coğrafik olarak yayılması onu farklı kültürlerle etkileşim içine sokmuştur. Türk insanı farklı kültürlerle karşılaştığında bunlardan bazı şeyleri kendi kültür değerleri arasına katmış, ancak kendi kültürel özelliklerini ön plana alarak bir özümseme gerçekleştirmiştir. Bunun en dikkate değer özelliklerini ise şehirlerde görmek mümkündür. (Aliagaoglu ve Uğur, 2016, s. 207)

Selçuklu Devleti'nin bıraktığı kentleşme şekli üzerine kurulan Osmanlı Devleti'nde, kentleşme şeklinde İstanbul'un fethine kadar bir geçiş süreci yaşanmış ve Osmanlı'ya ait formunu fetihten sonra kazanmıştır.

Osmanlı klasik sisteminde her milletin (din gurubunun) mahallesinin ayrı olması ve hiç kimsenin evinin komşusunun mahremine görece biçimde icra edilmemesi en önemli kurallardan. Bir-bir buçuk metre kapalı çıkma cumbalı evler, Bizans döneminde İstanbul'da kaçak inşa edilen kat ve damlara yapılan, Arapça adıyla gurfe denilen çardakla ilişkilendirilmektedir. Cumba İtalyanca bir sözcüktür, kafesli-şahnisinli evleriyle Osmanlı mahallesi yöneticilere sıkıntı vermiştir. Padişahın alayla geçmesi gerektiğinde her türlü çıkma yıktırılır. İstimlak bedelleri ödenirdi. (Emiroglu, 2001, s. 136-137)

Osmanlı'da bir bölgenin şehir kabul edilmesi için nüfus, idare merkezine sahip olma, tarım dışı faaliyetlerin aktif olması, vergi mükellefi olmanın belli bir sayının üzerinde olması önemli etkenlerdir. Fakat tek başlarına yeterli değildir.

Osmanlıda vakıflar, şehre ve şehirlie hizmet vermektedir... Her şehrin kapladığı yüz ölçümünün %15'i kadar bir alanı, şehrin merkezini oluşturmaktadır. Bu merkez oluştuğunda, ticari hayatın burada ürettiği artı- değer oluşmaktadır. Fakat bu artı-değer şehir var olduğu için oluşmaktadır. Dolayısıyla bu artı değerın şahıslara değil şehirlere dönmesi için vakıflara mal edilmektedir. Şehir merkezindeki yapıların hepsi vakıfların olmaktadır. O zaman burada teşekkül eden ve vakıfların elinde toplanan artı-değer vakıflar tarafından şehirlie hizmet, sosyal donanım ve alt yapı olarak geri dönmektedir. (Aliagaoglu ve Uğur, 2016, s. 212)

Ekonomik faaliyeti zirai toplum özelliği sergileyen Osmanlıda artı-değer ve buna bağlı kazançlar devletin yaptığı düzenlemeyle vakıf eliyle tebaaya geri dönmektedir. Bu nedenle Batı Avrupa'nın Sanayi Dönemine geçmeden önce elde ettiği artı-değere bağlı feodal zenginleşme gözlenmemiş, aksine idari merkezlerce devralınarak halka yeniden kazandırılmıştır. Osmanlı şehir yapılanmasında ise kale, sur, kapı, cami, çarşı ve mahalle göze çarpan en önemli unsurlardır. Kale, Cami ve çarşı; halka açık bir alanı nitelemektedir. Cemaat, tebaa, halk bu bölgelerde toplum kurallarına ve Osmanlı'nın kültürel mozağine de bağlı kalarak davranış sergiler ve düzenlemeler buna bağlı gerçekleştirilir. Yönetim işleriyle uğraşan kitlenin bulunduğu bölgeler geniş sokaklara sahiptir. Osmanlıda mahalle ise özel bir yer anlamına gelmektedir. Çünkü şehirler çok sayıda dini ve etnik kökene sahip tebaaya ev sahipliği yapmaktadır.

Osmanlı şehrinde mahalle birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. ... Osmanlı şehrinde mahalleli, mahallenin yönetiminden ve güvenliğinden, sokakların bakımından ve temizliğinden, çöpün toplanması ve yok edilmesinden, çocukların gözetilmesinden, yeni yapıların çevre ilişkileri ile ilgili nihai kararları vermekten sorumludur. (Aliagaoglu ve Uğur, 2016, s. 217)

2. Komşuluk ve komşuluk ilişkilerinde demografik özelliklerin etkileri (sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel konum-mekansal faktörler)

Komşu kelimesi Almanca "nachbar", Fransızca "voisin", İngilizce "neighbour" kelimeleri ile ifade edilir. Bu kelimeler etimolojik köken itibariyle yaşam alanı, çalışma alanı vb. gibi mekânsal bir yakınlığa işaret etmektedir. Türkçede ise komşuluk kelimesi etimolojik köken itibariyle "konuş-" kelimesinden gelmekte ve birebir ilişkide olmayı ifade etmektedir. Sosyal

Bilimler de pek çok kavramda olduğu gibi aslında çok somut olarak karşılık bulan komşuluk kelimesinin de net sınırlarıyla belirlenmiş, ortaya konmuş bir açıklaması yoktur. Çünkü komşuluk bir kültür üretimine bağlı olduğu için kendi işlevlerini ve özelliklerini içinde bulunduğu topluma göre üretmektedir. Bu nedenle komşu sözcüğünün karşılık bulduğu anlam ülkeden ülkeye, şehirden şehre hatta mahalleden mahalleye bile farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle ancak genel özellikleri ile tanımlanabilmektedir. “Komşu” konutları yakın olan kimselerin birbirlerine göre aldıkları addır (Özdemir, 1991, s. 696). Gayri resmi ve düzensiz ama sürekli karşılaşmanın insanı insana aşına kılması, bir şekilde onunla hemhal olması, komşunun var olma biçimidir (Alver, 2012a, s. 341). Komşuluk ise bu hemhal olma durumuna, aşına olmaya verilen addır. Komşuluk bir eylem alanına da işaret eder. “Komşuluk yapmak”, birbirine yakın bulunan konutların yüz yüze ilişkilerde bulunmasını ifade eder. Bu da “komşulukta “yakınlık” (konutların birbirine yakın olması) ilkesinin belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir” (Özdemir, 1991, s. 696). Komşu ve komşuluk ilişkilerinin işlevsel olarak tanımlanmasında pek çok kaynaktan Nirun’un (1991, s. 169) tanımına yer verilmektedir. Tanıma göre;

Komşu ve komşuluk; belirli bir coğrafi çevre içinde birbirilerini ziyaret eden; birbirilerini şahsen ve ismen tanıyan; karşılıklı yardımlaşan; Ödünç alan ve ödünç veren; birbirilerinin malzemelerini kullanabilen; sıkı toplumsal ilişkiler içinde olan; sayıca fazla olmayan; her coğrafik çevrede görülebilen; biçimsel olmayan karaktere sahip olan; kendiliğinden mekâna bağlı olarak ortaya çıkan; isteyerek yapılan; kişiye psikolojik tatminlik veren; toplumsal kurumlar içerisinde aileden sonra gelen, arkadaşlık ilişkisine dönüşebilen; toplumsallaşmayı sağlayan; cemaat yapısı özelliği gösterebilen; örf, adet ve toplumsal normlarla şekillenen; küçük ama doğal özün taşıyıcısı olan bir toplumsal yaşama ve kabul sistemidir.

Türkiye’de komşuluk ilişkilerinin dönüşümü tarihsel çizgide aşağıdaki başlıkların ilerleyişine göre ele alınacaktır. Her ne kadar Tönnies gibi düşünürler azaldığını belirtse de komşuluk ilişkileri; kır, kent ve metropolde farklılık gösterip geleneksel özellikleri biçim değiştirse de yok olmamıştır. Çünkü toplumsal alanda yetişen birey geçmiş kodları yerine göre korumayı, yeni zaman şartlarına uydurmayı başarmıştır.

Kır ya da köy mekânında meydana gelen değişim, hem modern dönemlerin başlangıcıyla pek çok yabancı sosyolog tarafından hem de ülkemizde 50’lerden sonra çalışılmış konulardır. Fakat ülkemizde komşuluğun karşılık bulduğu toplumsal ritüellerin ortaya konmasına dair çalışmalar yakın dönemde artış göstermektedir. Kırsal alan da komşuluk geleneksel özellik göstermektedir. Geleneksel yapının hâkim olduğu kır kesimlerinde adet, gelenek veya töre muhafaza edilmeye çalışılmaktadır. Modernleşmenin getirdiği bireycilik anlayışı yerine “kolektivite” korunmaktadır. Bu komşuluk ilişkilerine de yansır. Günümüzde teknolojik gelişmenin de etkisiyle değişim oranı artsa da kırdaki “eski toprağa bağlı yaşam biçimi ve ilişkilerin ifadesi olan cemaatsel bağlar” (Yelken, 2012, s. 260) sürekliliğini korumaktadır ve hatta kent hayatında da yeni türevlerini üretmektedir. Komşulukta bir cemaatsel ilişki türüdür. Çünkü kimlik açısından baktığımızda da komşulukta kendini bir tanımlama aracı olabilmektedir. Aynı köyün yerlisi olmak, hemşeri olmak, aynı etnik kökene sahip olmak, aynı mahalleyi paylaşmak, aynı toprağın mahsulünü tüketmek, aynı dinin mensubu olmak vb.

Bireyler mekân aracılığıyla ortak payda da buluşmakta, birbirini komşusuyla tanımlamaktadır. “Dışa açılmamış, kapalı bir ekonomik yapıya sahip kırsal alanlarda hane halkı büyüklüğü fazladır. Çok çocuklu ailelerin oranı yüksektir” (Uygun, 1991, s. 687). Çocuk sayısının fazla olması komşuluk ilişkilerinde çocuğun rolüne etkide bulunmaktadır. Dikey hareketlilikten ziyade yatay hareketliliğin hâkim olması, çocukların etkileşiminde olumlu rol oynamaktadır. Birbirleriyle bir yarış halinde olmaktan ziyade daha paylaşmaya yatkın olarak hareket etmektedirler. “Geleneksel ailede eğitimden öncelikle sorumlu olan anne baba ve diğer aile üyeleridir. Bundan sonra ise en yakın komşular eğitimin bir parçası olurlar ve çocuklar üzerinde etkileri vardır” (Yıldız ve Gündüz, 2011).“Köy toplumlarında yüz yüze

ilişkiler daha yoğundur. Bu ilişkiler çıkar temeline dayalı olmaktan daha çok samimi bir temele dayanır. Ayrıca bu ilişkilerin temelinde hukuki bir zorlamadan çok gelenek ve görenekler daha fazla etkilidir” (Özensel, 2015, s. 49). Çocukların eğitimi de bu bağlardan etkilenecek şekilde şekillenir. Çocuk yapması ve yapmaması gerekeni, komşuluk ilişkileri ve aktörleri aracılığıyla öğrenir. Komşulukta bir diğer aktör, kadındır. “Komşuluk pratikte kadınlığın zaruri ve sürekli bir ilişki biçimidir. Komşuluk ilişkisinin gelişmesinde ve samimileşmesinde ev kadınlarının önemi ve kararı birinci derecede tayin edicidir” (Alkan, 1991, s. 698). Geleneksel toplumda tarım üretimi yapıldığı için insan gücü büyük öneme sahiptir. Üretim işlerinin yapılması aşamasında özellikle kadınlar imece usulü hareket eder. Düğün, cenaze, bayram, misafirlik gibi sosyal pratikler hep beraber yapılır. Sosyal pratikler gelenek ve töreye bağlı gerçekleştirilir. Pek çok açıdan kırsal alan da komşuluğun cemaat gibi kapalı toplumsal bir yönü bulunur. Komşuluğun kapalı yapısı onun bir tür kontrol mekanizması üretmesini sağlar. Örneğin kırsal alandaki bir bölge de bölgenin içindeki ailelerin neredeyse tamamı birbirini tanır ve birbirine hakimdir. Bu nedenle bölgeye gelen yabancılar anında tespit edilebilir; evler, çocuklar ya da korunması gereken unsurlar daha korunaklı hale getirilir. Cemaatin birbirine bağlı sıkı yapısı ayrıca insanların cemaat geleneklerine uygun yetişmesini sağlarken, aykırı davranışlar gelenek ve töreye uygun tepkilerle karşılaşarak ya çözümlenir ya da yerine göre cezalandırılır. “Komşuya saygılı olmaya, komşularla uyum içinde birlikte yaşayıp gerektiği hallerde birbirine yardım etmeye ve dayanışma içinde bulunmaya özen gösterilir” (Özdemir, 1991). Göçebe hayat süren Türk toplumlarında da komşuluk önemli işlevlere sahiptir. Çünkü zaten göçebe toplum koşulları zor, mevsimler çetin, yollar uzundur. İhtiyaçların karşılanması; dost olma ihtiyacı komşuluğun önemli ve özel olduğunu bize göstermektedir. Yerleşik hayata geçip İslam dinine geçişimizde, komşuluğun pekiştirilmesinde önemlidir. İslam ahlakı da, milli kültürümüzde komşuluk ilişkilerinin önemini vurgulamakta ve bu ilişki biçiminin iyileştirilmesi yönünde öğütler vermekte, yasalar koymakta ve toplumsal alanı bunlar yönünde düzenlemektedir. “Yoğurt yapma, kışık ekmek pişirme, ekinin toplanması, toplu törenlerin düzenlenmesi” (Biçer, 2013, s. 59-60) gibi sosyal pratiklerin imece usulü yapılması yakınlık duygusunun bir pekiştirenidir.

Tarım devrimiyle ortaya çıkan kentlerde, mekânda bulunan insan sayısı artmış, yönetim işleri devreye girmiştir. Sanayi devriminden sonra kentsel mekân daha da dönüşerek müstakil evlerin yerini artık apartmanlar almıştır. Apartmanlaşma aynı zamanda komşuluk ilişkilerine de etki etmiştir. Tanzimat Fermanı’ndan sonra ülkemizde başlayan ve batılılaşma hareketleri olarak ele alınan dönemde yazılı kaynaklarda bireylerin kimlik anlamında da değişim yaşamaları için Batı tarzı yaşam öncelenmiştir. Nevin Meriç, bu dönemi anlatmak için ele aldığı kitapta komşuluk adabını;

Apartmentlar birçok insanı bir anlamda aynı mekânda bir araya getirdiği halde insan ilişkilerindeki samimiyet ve paylaşmayı olumsuz olarak etkiler. Avrupa’da apartment komşuları birbirlerine selam dahi vermezken, evlenme ve tedfin(ölüm) haberleri için bütün komşulara “haber verme mektubu” gönderilir. Apartment hayatında gürültü yapılmaz. Evlerde verilecek balolar veya kabul günleri için yakın komşular davet edilir veya olabilecek gürültüden dolayı önceden özür dlenir. Avrupa’da; bazı büyük şehirlerde özellikle Viyana’da gece ondan sonra piyano çalmak için mahalle polisinden izin almak gerekmektedir. Komşuları; “...sık sık ziyaretle rahatsız etmekten telakki etmeli (anlayış göstermeli) ve fazla teklifsizlik yapmamalıdır. (Meriç, 2000, s. 461) şeklinde ifade etmiştir.

İstanbul gibi büyük bir şehir için bu adab-ı muaşeret kuralları geçerli olsa da Osmanlı’nın kırsal alanları için aynı unsurları söylemek mümkün değildir. Türkiye’de küresel iletişim ağlarının etkinliğini yeni gösterdiğinin bilincinde olarak uzunca bir süre komşuluk ilişkilerinde kültürel öğeler, dini yapı, gelenekler vb. sebeplerle kolektif bağlayıcı özelliğini korumuştur. Fakat 50’lerden sonra gerçekleşen Sanayi alanındaki gelişmeler, 80’lerden sonra gelen özelleşme hareketleri bireyciliğin artmasını sağlamıştır. Kent hayatında hâkim olan bireycilik bizim coğrafyamızda 50’lerden sonra artış göstermiştir. Fakat komşuluk ilişkileri

dayandığı kültürel kodların milli, dini, geleneksel dayanakları dolayısıyla sürdürülebilirliğini korumuştur. Örneğin kadınlar, kent hayatın da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla aktif konuma gelseler de ev içindeki söz sahibi olma özelliklerini korumuş, komşuluk ilişkilerinin devamlılığında aktif rollerini korumaya devam etmiştir. Çalışmayan ev kadınlarının kırdan gelip yerleştikleri apartmanlarda dahi imece usulü kışlık hazırlamayı, cenaze olduğunda yardım etmeyi, düğün olduğunda ev sahipliği etmeyi sürdürmüşlerdir. Kırdan kan bağı, aynı bölgede yaşama, aynı dinin mensubu olma gibi unsurlarla var olan cemaatlerin kentte cemiyete dönüşmesi beklenmiştir. Fakat cemaatler, cemiyete dönüşmek yerine yeni görünüm kazanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli bir getirisi olan ulusçuluk kavramı, aynı siyasi görüşü paylaşma, aynı iş yerini paylaşma, akrabalık gibi sistemler cemaatleşmenin yeni bir hal almasını sağlamıştır. Hemşerilik, komşuluk ilişkilerinde kente göçle gelen nüfus için önemini korumuştur. Akrabalarla da desteklenen gecekondulaşma bölgeleri kentlerde kendini modern topluma uymayan bir şekilde göstermeye başlamıştır. Çocukların komşuluk ilişkilerinde rolü devam etmiş, refah seviyesinin yükselmesiyle ailedeki rolü değişen çocuk, üretim gücü olarak görülme yerine iyi bir okula gitmesi, doğru arkadaşlar edinmesi istenen bir rol kazanmış, çocuğun akademik başarısı ailenin toplumsal saygınlığını ve itibarını artırıcı bir misyon yüklenmiştir. Komşular ailelerin bu isteklerine dayalı olarak kent hayatında mahalleye bağlı olarak seçilmeye başlanmıştır. Ekonomik değişimler, bireyciliğin önem kazanmasına neden olmuş, statü, yaşa ya da cinsiyet bağlı verilen bir unsur olmaktan çıkarak, kazanılan bir hal almıştır. Çocuğun statüsünün kendi yeteneklerine bağlı olması fikri, komşunun da seçilerek iyi örnekler olması fikrini desteklemiştir. Fakat her ailenin ekonomik durumu bir olmadığı için mahalle, konut ya da komşu seçimi de her zaman mümkün değildir.

Kentlerle beraber öne çıkan önemli yerleşim yerlerinden biri de metropollerdir. Nüfusun kalabalıklaştığı, ekonomi başta olmak üzere pek çok toplumsal kurumun girift ve karmaşık bir yapı kazandığı Metropollerde bireycilik kentte olduğundan daha yüksek seviyelere ulaşmıştır. Ekonomi, bu kentlerde tarımsal ya da sanayi gibi bir yapılanmadan hizmet sektörüne geçmiştir. Hizmet sektörüne bu geçiş ile büyük kentler, para mübadelesinin önemli merkezleri haline gelmişler, nesnelere satın alınabilirliğini diğer yerleşim birimlerinden daha etkili biçimde ön plana çıkarmışlardır. Uzmanlaşma ve bireysel yetenekler büyük önem kazanmıştır. “Özellikle artı mesailere kalınması, çalışma saatlerinin gündüz ve gece arasında değişmesi komşuluk ilişkilerini etkilemektedir” (Yıldız ve Gündüz, 2011). Kadınların iş hayatında aktif rol oynamaya başlaması komşuluk ilişkilerinde ön planda olan kadının rolünü komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi anlamında daha da güçlendirmiştir. Çocuğun bireysel gelişimi için çekirdek aile yapısının sürdürülmesi komşuluk, konut, mahalle gibi olgular önemini bir yerde korumaktadır. Aileler geleneksel yapıda bulunan kontrol mekanizmalarına metropol hayatında sahip olmadıkları için çocuklarının eğitim işlevini kurumlara devretse de güvenliklerini kendileri sağlamak zorunda kalmışlardır. Geleneksel toplumda bulunan kontrol mekanizmalarının zayıflaması güvenlik ihtiyacına neden olmuş, bunun yeri güvenli sitelerle doldurulmaya çalışılmıştır. Metropol kentinin karmaşık yapısı müstakil evlerden apartmana dönüşen yapılar yüzlerce kişinin yaşadığı rezidanslara dönüşmüştür. Kentsel dönüşüm gibi unsurlarla oluşturulan toplu konut projeleri, TOKİ konutları, uydu kentler kentlileşme sürecinde önemli rol üstlenmektedir. Bu konutlarda komşuluk ilişkileri de bireyselleşmiştir. Ürünün kazandığı değerle bireyler kendilerini komşuları üzerinden değil, oturdukları konutların değeri üzerinden tanımlamaya başlamıştır. Aile giderek küçülmüş, geniş aile yapısından çekirdek aileye dönen aile yapısının yerini parçalanmış aileler almıştır. Çocuklar belli bir yaşa geldiklerinde ailesinin yanından ayrılarak kendi hayatlarını kurmaya başlamıştır. Bu yapılanma konut yapısını da dönüştürmüş birkaç odalı dairelerin yerini, stüdyo daireler almaya başlamıştır. Çünkü artık bu küçük evlerin toplumsal alanda bir karşılığı vardır.

Büyük kent hayatı geleneksel komşuluk ilişkilerini büyük ölçüde etkilemektedir. İyi komşuluğun sınırları daralırken, kötü komşu veya komşular arası anlaşmazlıkların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında geleneksel iyi komşuluk ilişkilerinin boşluğunu büyük kentlerde dernekler, kooperatifler, kulüpler gibi kurumların doldurması beklenebilir. (Alkan, 1991, s. 699)

3. Kentsel dönüşüm- şehir planlama

Dönüşüm kelimesinin anlamı TDK tarafından; “Olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, tahavvül, inkılap, transformasyon (T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu)” şeklinde tanımlanmaktadır. Kent’in tanımı ise pek çok kişi, görüş ve kurum tarafından farklı şekillerde yapılmaktadır. Kentsel Dönüşüm kavramı bu iki kavramın birleşimini bize sunmaktadır. Kentsel Dönüşüm kavramını en basit haliyle, kentin formunun bir halden başka bir hale geçmesi şeklinde ifade edebiliriz. Yılmazöz tarafından; “Kentsel Dönüşüm; toplumsal, ekonomik ve mekânsal olarak gelişmenin ele alındığı ve kentteki sorunlu alanların sağlıklı ve yaşanabilir hale getirilmesi için proje üretilip uygulanmasıdır. Yani kentsel dönüşüm bir kentin dokusunu bozan sorunların giderilmesi olarak tanımlanabilir” (Yılmazöz, 2010, s. 60) şeklinde ifade edilmiştir.

Kentsel Dönüşüm, kentin yeniden düzenlenmesi sürecini ifade etmektedir. Bu süreç Türkiye ve diğer ülkelerle kıyaslandığında farklı anlamlara sahiptir. Fakat öncelikle kentsel dönüşümün genel özellikleri ve ne ifade etmesi gerektiği üzerinde durmak gerekmektedir. Kentsel Dönüşüm öncelikle Avrupa gibi köklü bir tarihe sahip olan ülkeler de yaşanan Sanayi Devriminden sonra meydana gelen göçlere bağlı nüfus artışı ve savaşlarla yaşanan mimari yapının bozulmasına bağlı olarak 19. yy civarında başlayarak, İkinci Dünya Savaşından sonra hız kazanmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra meydana gelen gecekondulaşmanın Devlet eli ve özel teşebbüslerle düzenlenmesi zorunluluğu doğmuştur. Bu düzenlemeler yapılırken “kentsel dönüşüm, kentsel sorunlara çözüm üretmek amacıyla, değişime uğrayan bir bölgenin ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarına kalıcı bir çözüm sağlamaya çalışan kapsamlı bir vizyon ve eylem olarak ifade edilmektedir” (Şişman ve Kibaroglu, 2009). Çeşitli bilim insanlarına göre kentsel dönüşümün birçok farklı tanımı yapılmıştır:

Linchfield tarafından, kentsel dönüşümü, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilen sonuçların üzerinde uzlaşma olarak, Dannison tarafından; kentsel dönüşümü, kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunların eşgüdümlü bir biçimde çözümlenmek için ortaya konulan yöntem olarak, Roberts tarafından; kentsel dönüşümü, kapsamlı ve bütünlük bir vizyon ve eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşulların sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmak, olarak tanımlamışlardır. Her bir kentin kendine has sosyo-kültürel yapısı bulunmaktadır. Bir mimar için kentin fiziki yapısı önemliken, sosyologlar söz konusu olduğunda kentin formunun bireyler üzerindeki etkisi, formun fiziksel olarak değişiminin bireyler üzerindeki etkisi önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Toplumların teknik gelişimiyle medeniyet ortamını oluşturan kentler her ne kadar insan eliyle yapıldıkları vurgulanan mekânlar olsalar da bu mekânlar aynı zamanda bireylerin sosyal yapısını şekillendirerek onları da dönüştürmektedir. Bu nedenle kentsel dönüşümün amacı ve hedefleri sosyal bilimlerden açısından belirlenmesi gerek bir konudur. Çünkü amaçlar ve hedefler sayesinde toplumun yapı taşı olan bireylerde dönüştürülmektedir.

Kentsel Dönüşüm beş temel amaca hizmet etmek üzere ortaya çıkmıştır.

- Temelde toplumsal bozulmanın nedenlerinin araştırılarak, bunun ortadan kaldırılmasıyla kentsel alanların çöküntü hale gelmesini önlemektir.
- Kent dokusunu oluşturan birçok öğenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermektir.
- Kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı başarılı bir ekonomik kalkınma modeli ortaya koymaktır.
- Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejiler belirlemektir.

- Toplumsal koşullar ve politik güçlerin ürünü olarak kentsel politikaların şekillendirmeye ihtiyacı karşılamak üzere sivil toplum örgütleri ve toplumun farklı kesimlerinin planlamaya katılımını sağlamaktır. (İlkme, 2008)

Erdoğan Bayraktar, kentsel dönüşümün aşağıda belirtilen unsurlara dayanması gerektiğini ifade eder.

- a. Kaçak yapılmış alanların yasal ve kabul edilir standartlarda konutlara dönüştürülmesi;
- b. Doğal afetlerde doğrudan etkilenecek olan sakıncalı alanlarda yer seçmiş konut ve ya başka kullanım alanlarının dönüştürülmesi,
- c. Kent içinde kalan kullanımı sakıncalı çalışma alanlarının dönüştürülmesi,
- d. Kent içinde niteliksiz, sağlıksız alanların ve yaşanabilir kent standartları dışında kalan alanların dönüştürülmesi,
- e. İşlevini yitirmiş tarihi mekanların koruma alanlarının dönüştürülmesi konularını içerir. (Bayraktar, 2006, s. 235)

Kentsel dönüşüm sosyal bir alana etkide bulunduğu yapıma sürecinde meşrulaştırma araçlarına ihtiyaç duymaktadır. Meşrulaştırma için öncelikle bir alanın pek çok açıdan tanımlanması gerekir. Örneğin bölgede suç içlenme oranının yüksek olması, sefaletin hakim olması, eylemin kamu yararı için gerçekleştirilmesi vb. şeklinde gerekçelendirmeye tabi olması gerekir. Bu sayede meydana gelebilecek muhalif görüşler daha başından ekarte edilmiş olunur.

Kentsel dönüşüm bir planlamaya sahip olmalıdır. “Planlamanın amacı, kenti rasyonel bir şekilde düzenleyerek mümkün olan en üst seviyede verimliliği sağlamaktır” (Şentürk, 2012, s. 357). Kentsel dönüşüm kent yöneticileri, sermaye, devlet gibi belli grupların amaçları doğrultusunda ve planladıkları şekilde gerçekleştirilir. Dönüşüm, kent sakinlerinin talep ve ihtiyaçlarına göre değil yönetim mekanizmalarının planları ve meşrulaştırmalarına göre gerçekleştirilir.

Kentsel dönüşümün amacı, kent alanlarını daha kullanışlı ve etkinlik sahibi alanlara dönüştürmektir. “Teknoloji kentsel mekânın değişiminde başat güç olarak kabul edilmiş ve onun verdiği imkânlar kullanılmıştır. ...Teknolojinin insanın tüm ihtiyaçlarını karşıladığı iddiasından hareket edilmesi insan ve mekân arasındaki ilişkiyi değiştirmekte ve böylelikle insanı önceleyen kent anlayışı “gündem dışı” kalabilmektedir” (Şentürk, 2012, s. 358). Kentsel dönüşüm teknolojinin bu işleyişi nedeniyle yeniden düzenlenen ortamı daha işlevsel bir hale getirse de insanı anlamda bir üretim olmadığı için, insan yapıyı kendi için işlevsel hale getirmiş gibi dursa da aslında yapı, insanı kendi standartlarına uymaya zorlamaktadır.

Kentsel dönüşümün bir diğer meşrulaştırma aracı güvenli hale getirme söylemidir. Kentsel mekân “doğal afetler, emniyetin zayıf olduğu gecekondular ve tarihi eserlerin güvenliğinin sağlanması” (Şentürk, 2012, s. 359) gibi üç ana unsur zemin alınarak yeni bir düzenlemeye tabi tutulur. Bu üç ana unsurun yarattığı güvende olmama korkusu ayrıca güvenli sitelere de zemin hazırlamıştır.

Son olarak kentsel dönüşüm için genel olarak değindiğimiz çizgide iktisadi unsurlar göze çarpar. “Yıkımlar, istismlakler, yeniden inşalar vb. diğer çalışmaların bizatihi kendilerinin oluşturduğu bir iktisadi hareketlilik söz konusu olmaktadır. Diğer deyişle kentsel dönüşüm bağlamında yapılan tüm çalışmaların iktisadi bir karşılığı olduğunu söylemek mümkündür” (Şentürk, 2012, s. 360). Buna ek olarak ayrıca yeni dönüştürülen mekânlarda yeni iş kapılarının doğmasına ve iktisadi hareketliliğin artmasına da olanak sağlamaktadır. Örneğin Özel bir şirketin yaptığı lüks bir site hem yaşanan güvenli evleri, hem de sitede bulunan alışveriş merkezi, iş merkezi, spor salonu gibi çalışma alanlarını da kapsamaya başlamıştır.

Kentsel Dönüşümün ülkemiz ve diğer ülkeler de gerçekleşen uygulamalarına yönelik kıyaslamalara değinmek gerekirse; kentsel yenilenme hareketleri Avrupa’da Sanayi Devrimi ardından çoğalan işçi sınıfının halinin iyileştirilmesi için başlarken ülkemizde Cumhuriyet

döneminde 50'lerden sonra artan göçler sonucu ortaya çıkmıştır. Kısacası bir bölge de dönüşümün gerçekleşmesi göç gibi yoğun nüfus artışı olması ve toplumsal alanda göç edenlerle yerli halk arasında bir uyum sorunu yaşanmasına bağlıdır. Amaçlanan sosyal uyum sorununun önüne geçilmesidir; Fakat ortaya çıkan iki handikap ülkemizde de göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki “Kentsel dönüşümün gayrimenkule odaklanarak, toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısından referans almadan sadece fiziki mekânın düzenlenmesi olarak algılanmasıdır” (Şişman ve Kibaroglu, 2009). Bir diğeri ise “Dönüşüm süreciyle üretilen mekânların kentin tarihsel, kültürel dokusuna ve mekânına yabancı olmasıdır” (Şişman ve Kibaroglu, 2009). Dünyadaki Hiroşima-Danbara Kenti, İngiltere Trafalgar Meydanı, Almanya Potsdam Meydanı, Fransa La Defense Projesi vb. gibi örnekler göz önüne alındığında ortak noktalarının kentsel dönüşüm aktivitesinde kamusal alanında söz sahibi olduğunu görmekteyiz. “Dünya da uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde, proje alanlarında yaşayan halkın projenin planlama ve uygulama aşamasında projeye katılımlarının sağlanması için çalışmalar yapılmıştır. Yerel halk, beklentilerini ve isteklerini belirterek, projenin tasarım ve uygulama aşamasında projelere katılmışlardır” (Şişman ve Kibaroglu, 2009). Kentsel dönüşüm konutları daha işlevsel hale getirerek, şehrin kendi özelliklerine uygun olarak, yalnızca büyük firmaların değil herkesin ekonomik çıkarını güderek, insanlara yeni yaşam alanları sunmaktır. Ülkemizde ise belirgin bir örnek olarak TOKİ uygulamaları ileri sürülebilir. Amaç yalnızca bozuk bir yapılanmayı düzenleyen fiziksel bir değişikliği ifade etmektedir. TOKİ binaları birbirine benzeyen standartlaştırılmış bir yaşam alanı olarak bize sunulmaktadır. Oysaki kentsel dönüşüm tek başına yaşam konutlarını yenilemekle eş değer değildir. Farklı toplumsal mekanları tek tipleştirmeyi de aşan daha sosyolojik bir yenilenmeyi içerir (Şişman ve Kibaroglu, 2009, s. 8).

Sonuç olarak kentsel dönüşümün sosyal alanda da pek çok şeyi değiştirdiği aşikardır. Buna aile, ekonomi, din gibi toplumsal kurumlar örnek verilebildiği gibi insanların ilişki alanlarında da köklü değişimler yaşanmaktadır. Psikolojik anlamda bireyin bireye ihtiyacı her daim vardır. Fakat modern kentleşme bireyleri yalnızlaştırdığı gibi kentsel dönüşüm gibi çeşitli mekanizmalarla yeniden bir araya getirmektedir. Bu bir araya geliş bireyleri yalnızlıktan tamamen çekip almasa da toplumsal alandan tamamen soyutlanmanın da önüne bir nebze geçmektedir. Komşulukta bu sosyal ilişkiler ağında üzerinde durulması gereken önemli bir boyut olup, dönüşüm çizgisinin göz önüne konulması gerekmektedir.

Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra 1925 yılında çıkarılan 583 numaralı kanunla kentsel dönüşüme dair ilk düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Ankara'nın bu dönem de başkent seçilmesi ve yoğun göç almaya başlaması söz konusudur. Ankara ilinin kazandığı başkent olma kimliği ile yeni bir değişim ve gelişim sürecine başlamıştır Yeni Mahalle ve Amale Mahallesi gibi yeni yerleşim bölgeleri ile eski Ankara kent yapısı dönüşüme tabi tutulmuştur. TBMM, tren garı, Ankara Palas binası gibi yapılar inşa edilerek bu değişimin diğer kentlere örnek teşkil etmesi hedeflenmiştir.

Tüm Dünya'da olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde (1950-1970) bizim ülkemizde de çeşitli yenilikler meydana gelmiştir. Bunlardan ilki çok partili hayatın başlaması ve bir diğeri olarak ekonominin liberalleşmesi olarak ifade edilebilir. Bu ekonomik değişim süreci sayesinde yeni imar hareketleri ve yeni sermaye üretim yolu olarak inşa faaliyetlerine başlanmıştır. İmar faaliyetlerinde Merkezi yönetimin tek söz sahibi olması göze çarpmaktadır. Merkezi yönetim İstanbul'un eski mimari dokusuna zarar verecek yıkımlarla yeni yol açma çalışmaları düzenlemiştir.

70'lerden sonraki süreçte ise Sosyal Demokrasi hareketleri hız kazanmıştır. Bunun sonucunda Merkezi yönetim alanlarından çevre bölgelere müdahaleler artmış, bu da kırdan kente göçü tetiklemiştir. Bu göçlerin sonucunda kent bölgelerinde gecekondulaşma meydana gelmiştir. Gecekonduları kentsel dönüşüme tabi tutma fikri ilk olarak bu dönemde Batılı

toplumlarla aynı süre zarfında ortaya çıkmıştır. Fakat yerel halkın merkezi yönetimin bu faaliyetlerini desteklememesi sonucu kentsel dönüşüm destek görmemiştir.

80'lere geldiğimiz de Özal'ın iktidarda olduğu süreçte 3194 sayılı kanun ile yerel yönetimlere tanınan planlama hakları ülke çapında imar faaliyetlerinin başlaması ve hız kazanmasına neden olmuştur. Bu dönemde gecekonduların yenilenecek kentsel arsa pazarına kazandırılması için ilk çözüm "ıslah imar planları" hazırlamak olmuştur. Bu planlar da istenen niteliksel çözümler elde edilememiş yerini dünyadaki gelişmelerin izlenmesiyle oluşturulan kentsel dönüşüm kavramı almaya başlanmıştır.

1990 ve 2000 yılları arasında mülkiyet problemleri, kaynak yetersizliği gibi nedenlerle kentsel dönüşüm faaliyetleri gerçekleştirilememiştir. Bu dönemde yerel yönetimlerin belediyeleri söz sahibi konumundadır. Kentsel dönüşüm söylemini belediyeler sıkça kullanmaya başlamışlar ama belirtilen gerekçeler nedeniyle imar faaliyetlerini ancak gerçekleştirebilmişlerdir. 1999 yılında meydana gelen Marmara depremi sonucu kentsel dönüşüm gereksinim halini almıştır.

2000'den sonraki yıllarda özellikle kentsel dönüşüm uygulamalarına dair yasal ve yönetsel boyuta ilişkin oldukça kanun ve kanun tasarısı oluşturulmuş genel açıdan bir yasal boyut oluşturulmaya çalışılmıştır. 2007'den sonra düzenlenen kalkınma sürecinde; ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşım, toplumsal diyalogun ve katılımcılık ilkesinin güçlendirilmesi, doğal ve kültürel varlıkların gelecek nesiller için korunması gibi bir takım ilkeler vizyon olarak belirlenmiştir. Kültürel varlıkların korunması konusunda yerel yönetimlerin etkin olması ve sivil toplum örgütlerinin de faaliyetlere katılması hedeflenmiştir.

Günümüzde nüfus artışı ile hız kazanan kentlerde altyapısı hazır arsa talebine ve sermaye ihtiyacını karşılamak isteyen belediyeler mevcut alanlarda ya da tarımsal nitelikli alanlarda kentsel dönüşüm uygulamalarına gereksinim duymaktadır

4. Türkiye'de kentsel dönüşümün komşuluk ilişkilerine yansımaları

Türkiye'de kentsel dönüşüm yukarıda bahsettiğimiz gibi çeşitli iktisadi, politik ve doğal afetler gibi olayların yaşanması sonucu meydana getirilmesi zorunluluk halini almış uygulamalara dayanmaktadır. Sosyal bilimlerde sıkça vurgulandığı üzere toplumsal alanda yer alan bireyler olarak bizler bir mekânı kendimize göre düzenleyerek, yerine göre daha işlevsel hale getirerek, değiştirip dönüştürmekteyiz. Ancak mekânda meydana gelen bu değişim bizleri de olduğumuz gibi bırakmamaktadır. Özellikle kentsel mekânlarda, yaşama alanlarında bugün işlevsel olanın değeri ya da toplumdaki konumu yaşanan toplumsal değişimlere bağlı olarak ya güç kazanmakta ya da yavaşça silinerek yeni işlevsel unsurların getirilmesini zorunluluk olarak karşımıza çıkarmaktadır. "Her toplumda konut, o toplumun sağladığı teknoloji kadar, hayat kazanma yolları, servet biriktirme çabası, üretim ve çalışma düzenine bağlı olarak kendisine yer seçer, diğer konutlarla, sokaklarla ilişkisini düzenler" (Kıray, 2003, s. 138). Kent toplumunda konutlaşma iş olanaklarına; yoğun göç alımına, liberal politikaların izlenmesi sonucu servet birikiminin, bireyselleşmenin ve uzmanlaşmanın artmasına bağlı olarak düzenlenmeye başlanmıştır. Kıray, metropolitenleşmenin ülkemizde orta tabakanın oluşmasını sağladığını bu sayede toplumsal tabakaların oluşmaya başladığını vurgulamaktadır. Bu toplumsal tabakalaşma ile metropol yaşantısında farklı statüye sahip pek çok insan farklı konumlarda, fakat bir arada yaşama zorunluluğuna tabi hale gelmiştir. Konya ilinin bu ayrılaşmanın keskin çizgilerini son on yılda bünyesinde barındırmaya başladığını ileri sürebiliriz. Toplumsal ilişkilere dair pek çok çalışma bu kentimizde de yürütülmüş olmakla beraber komşuluk ilişkilerine dair keskin ayrımların gözle görülür hale gelmesi günümüzde söz konusu olmuştur.

Ülkemizde kentleşme tarım ülkesi olma sürecine dayalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde tarım sektörü ile olan bağımız hala baskın özellik göstermektedir. Konya ili de bu durumun farklı birtakım örneklerine sahiptir. Konya'nın Türkiye Cumhuriyeti dönemiyle

başlayan sürecinde evlerin çoğunluğu müstakil dediğimiz ev tipine sahiptir. Bu evler Konya'nın merkez bölgelerinde göze çarpmaktadır. Bir yaşama tarzını da ifade eden bu evler birbirine yatay şekilde konumlanmış aşağı yukarı birbirinin aynı olan ufak bahçelere sahip evlerdir. Evlerin bu şekilde konumlanması tabii olarak komşuluk ilişkilerine de yansımaktadır. İnsanlar bu evlerin yatay konumlanması sayesinde birinin diğerinden üstün olmadığı hissini yaşamaktadırlar. Yani 1950 sonrası oluşan statüleşmenin bu dönemde Konya'da olmadığını ve statüye bağlı bir ilişki düzleminin oluşmadığını söyleyebiliriz. Bireyler bu dönem de ülkemizde geleneksel komşuluk ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedir.

Sanayi öncesin dönemde, toplumsal tabakaların farklı kesimlerinin, iklim ve yaşam şartlarının uygun olduğu dönemlerde şehrin dışında zaman geçirmeleri olağan olup; yazlık saraylar, av köşklere, bağ ve yayla evi gibi ek yerleşmeler, tarıma dayalı toplumların hepsinde gözlenmiştir (Kıray, 2003, s. 160). Kıray'ın genelde yazlık kullanım için vurguladığı bu evler, Konya da yaygın olarak hala kullanılmaktadır ve müstakil ev olarak tercih edilmektedir. Eski Konyalılarından bağ bahçe sahibi olanlar ya da sonradan gelip Konya'dan bu şekilde arsa satın alanlar bu bölgelere küçük müstakil evler inşa etmektedirler. Genelde erkekler bu evlerde konaklayarak mangal yakıp sohbet etmekte yahut aileleriyle gelerek piknik yapmaktadır. Konya'da yakın süreçte başlamış olan metropol hayatından uzaklaşma gibi görülen bu evler yeni sosyalleşme alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Konya'ya sonradan gelenler için göze çarpan bir özellik olarak bu kimseler arsa tercihinde bulunurlarken yakın çevrelerinden ya da iş hayatından oluşan statüleri birbirine yakın arkadaşlarıyla birlikte arsa satın alıp ev inşa etmekte yani bağ evindeki komşusunu kendi belirlemektedir. Müstakil evler Konya'nın kent dokusunda uzun yıllar varlığını sürdürmüş bir konut türüdür. Özellikle kadınların ev işinde aktif konumda oldukları bu kentte müstakil evin ihtiyaçları doğrultusunda komşuların bir araya gelmesi, imece usulünün işlerliğini korumasını sağlamıştır. İnsanların aktif olarak görüşüyor olması mahallenin kontrol mekanizmalarını korumaya devam etmiş, çocukların güvenli bir şekilde sosyalleşmesine imkân sağlamıştır. Bu şekilde oluşturulan komşuluk üzerinden sağlanan kontrol mekanizmaları kentte aynı zamanda cemaatsel ve muhafazakâr bağlarında korunmasını kolaylaştırmıştır.

Gecekonuda konaklayanlar "kente ilk geldiklerinde geçici nüfus ya da yeni gelmiş bir grupken süreçle birlikte kentler için gece konu adı verilen mekânların sahipleri konumuna gelmişlerdir" (Yılmazöz, 2010, s. 26). Gecekonuların oluşmasında aşağıda belirtildiği gibi iş imkânlarının kentte daha cazip hale gelmesi temel nedenlerden biridir. Kente uyum sağlama da hemşerilik ilişkilerine bağlı olarak tampon kurum görevi görmeleri oluşumlarında etkili olan faktörlerden biri olmuştur. Akrabalık, kan bağı, hemşerilik, anı cemaate bağlı olma gibi nedenlerle sosyal bağların güçlü olması sayesinde kentte köy yaşamının yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Gecekonularda komşuluk ilişkisi de sıkı sosyal bağlarla örülmüş bu toplumsallaşmanın bir yansıması olarak görülür. Komşuluk bağları kentin içinde hâkim olan tüm bireyselleşmeye rağmen bu bölgelerde halen geleneksel toplumdaki komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi olarak bize yansımaktadır. "Kente göç eden aileler uzun bir süre güvenliği kır ile ilişkilerini sürdürmekte ve oraya yatırım yapmakta görmüşlerdir" (Yılmazöz, 2010, s. 37). Bir başka deyişle, bu bölgelerde konaklamaya başlayanlar, şehrin sosyal yapısından dolayı güvensizlik hissederek eski bağlarını tamamen koparmamışlar aksine sürdürmeyi tercih etmişlerdir. Bu bölgelerde kentin genelinde olanın aksine bireyler arası dayanıma sürdürülmeye devam etmektedir. Örneğin gecekondu da kadınların komşuluk bağları geleneksel toplumda olduğu gibi göz önüne çıkmaktadır. Komşular bir araya gelerek kışlık yiyecek hazırlamaktadır ya da köyden yiyecek getirmektedirler. Yufka ekmek, salça, tarhana, turşu gibi çokça tüketilen, kış için enerji verebilecek ve kolay muhafaza edilebilecek yiyecekler tercih edilerek bir araya toplanılıp yapılmakta ve tüketilmektedir. Gecekonuda geleneklerin muhafaza edilmesi kent hayatına uyum sağlamaya başlayan çocuklar için aynı

tutucu güce sahip olmamıştır. Kent yaşantısının bireyciliğine kurumsallaşmalarda alışan yeni nesil aynı muhafazakâr düşünce yapısını sürdürme ihtiyacını yavaş yavaş kaybetmiştir.

Konya’da gecekondular kavramı yeni bir form olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedenini ise göç kavramı üzerinden açıklamak gerekmektedir. Çünkü dünya üzerinde olduğu gibi bizim ülkemizde de gecekonduların oluşmasında en önemli sosyal etkeni göçler meydana getirmektedir. Bu nokta da Ahmet Koyuncu’nun Konya ili için gerçekleştirdiği göç çalışması referans kaynağı olmaktadır. Bu çalışmaya göre Konya ilimizde 90’lı yıllara kadar ülkemizde de olduğu gibi göç almış (%80) kırdan kente doğru gerçekleşmiş fakat Konya ili özelinde bu göçler Konya ilinin kendi ilçe ve köylerinden meydana gelmiştir. 2000’lerden sonraki süreçte ise göç kentten kente %60 civarındadır. Birinci dönem göç süreci gecekondular oluşumunun önemli bir noktasını oluşturmaktadır. İlk dönem gelenler tarımda makineleşme ve toprak bölünmesi, tayin ve atama gibi nedenlerle bu kente göç etmişlerdir. Ülkemizde sanayileşmenin artmasıyla kente doğru gerçekleşen göçler sonucunda insanların diğer kentlerde istihdam sorunu yaşamaması, marjinal ve enformel mesleklerde bir süre çalışmak zorunda kalmaları göze çarpmaktadır. Oysa Konya kentinde istihdam sorunu meydana gelmemiş, bireylerin çoğu bu kente geldiklerinde formel iş alanlarında çalışmaya başlamışlardır. Koyuncu’nun araştırmasında da belirttiği üzere Konya kentine gelenlerin istihdam sorunu yaşamaması ve ayrıca yerel yönetimin kaçak konutlara izin vermemesi gibi nedenlerle bireyler ev kiralamayı ya da ev yaptırmayı tercih etmişlerdir. Bu nedenle yapılanma genelde Konya ilinin kendi kentsel dokusuna uygun biçimde gerçekleştirilmiştir. Konya ilinde de hemşerilik bağı diğer illerimizde de olduğu gibi önemini korumuş, iş imkânlarının sağlanması ve oturulacak semtin seçilmesinde başvurulacak bir mekanizma olarak görev görmüştür.

Yukarıda gecekondular için bahsettiğimiz sosyal pratikler Konya kentinin normal yaşantısında, müstakil evde konaklama nedeniyle sürdürülmüş faaliyetleri de yansıtmaktadır. Bireyler bir kentte yaşasalar da muhafazakâr yapılarını koruyarak bu yapıyı her anlamda ve her alanda uzun süre sürdürmüşlerdir.

Apartman kavramı ile çok katlı kent tipi kastedilmektedir. Apartmanlar, sanayi devrimi sonrası kent nüfusunun artması sonucu ilk olarak Avrupa Kentlerinde görülmeye başlanmıştır. Sanayileşmenin artmasıyla köyden kente gelen insanlarla ciddi miktarda konut açığı meydana gelmiş bu sorunun çözümü içinse apartmanlar etkili birer yöntem olarak sunulmuştur. Göçle beraber gecekonduların oluşması ve buna çözüm olarak apartmanların yapımı başlanmıştır. “Gecekondular sakini için gecekondudan apartmana geçmek özellikle bir apartman dairesi olarak taşınmak, toplumsal hareketliliğin, ailenin toplumsal konumunun iyileştirilmesinin bir aracı ve göstergesidir” (Yılmazöz, 2010, s. 41). “Konut ve kültür ilişkisi tarihin her döneminde kendini göstermiştir. Kültür; tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü olarak tariflenmektedir” (Ulusoy ve Ulusoy, 2015, s. 32). Bu süreçler ülkemizde de Cumhuriyet’ten sonra Avrupa ile benzer özellikler göstermektedir. Sanayileşmenin artmasıyla birlikte kentler kırsal alanlardan göç almaya başlamışlardır. “Apartman yapıları Osmanlı İmparatorluğunda ilk olarak İstanbul’da ve daha sonra da diğer büyük Osmanlı şehirlerinde görülmektedir. ...Avrupa’da apartman yapıları fabrika işçilerinin istihdamı sebebi ile yapılmıştır. Fakat Ülkemizde farklı kesimlerin (kentlin elit gurubunun) ilgisini çekmiştir” (Ulusoy ve Ulusoy, 2015). Osmanlı’da ve Cumhuriyet döneminde ülkemizde meydana gelen apartmanlaşma Avrupa’da olduğu gibi bir zorunluluk sonucu değil, Batılılaşma hareketlerinin etkisiyle ortaya çıkmıştır.

Konut tipi kültürün yansıtılmasında etkin rol oynamaktadır. Örneğin Konya’da 1937 yılında yapılan ilk apartman Hayat Apartmanı’dır. Bu apartmanın mimari yapısı Konya ilinin ve Türk kültürünün özelliklerini taşımaktadır. Türk konut geleneğinde odalar ev içerisinde

bireylerin kendi başlarına kaldıkları bir alana tekabül etmektedir. Hayat apartmanında da yapılan odalar tıpkı geleneksel Türk evinde olduğu gibi odaları birbirine bağlayan hole çıkmaktadır. Türk aile geleneğinde aile üyeleri bir aradayken bu noktada vakit geçirirler. Burası evin kamusal alanıdır. Gelen misafirler ve komşularda burada ağırlanmaktadır. Konya ilinde gecekondular bulunmadığından müstakil evden apartmana geçme süreci çok daha yakın zamanlarda başlamıştır. Örneğin kentsel dönüşüm için Toki Projeleri Konya ilinde ilk kez 2010 yılında faaliyet göstermiştir. “Ailenin apartmana taşınması sonucunda elde ettiği yeni toplumsal statü dairenin kullanımına, eşya donanımına yansımakta, bu statü, mobilya ve en son teknolojik ürünler aracılığıyla dış dünyaya ispat edilmeye, gösterilmeye çalışılmaktadır” (Yılmazöz, 2010, s. 42). Apartman bizim ülkemizde zaten elitlerin tercih ettiği bir konut tipi olarak, gösterişe yönelik bir toplumsal yansımaya sahiptir. Apartmanda oturmak aynı zamanda müstakil evden buraya geçerken yeni bir kültür oluşturmayı ve eski kültürel dokuların kimisini geride bırakmayı zorunlu kılmaktadır. Komşularla olan ilişki baz alındığında müstakil evde bulunan haklarımızdan daha farklı komşuluk haklarına geçmiş bulunuyoruz. Günümüzde her ne kadar çoğunlukla azalmış olsa da apartmanlarda imece usulü iş yapma önemli bir unsur olmuştur. Apartman sakinlerinden erkeklerin apartman bahçesiyle ilgili işleri düzenlemesi, kadınların yapamayacağı apartmana dair çeşitli ihtiyaçların giderilmesi erkek komşuların vazifesi haline almıştır. Kadınlar apartman da komşuluk ilişkilerini sürdürmeye ülkemizde ve özellikle Konya ilinde devam etmişlerdir. Kışlık hazırlama, çatı kapı birbirine çaya kahveye gitme, sırlarını paylaşma, dedikodu yapma kadınların komşuluk ilişkilerinde sürdürdüğü faaliyetler olmuştur. Konya’da istihdam sorununun olmayışı sosyal statüde büyük ayrımların olmamasını sağlamıştır. Fakat günümüz için bunun doğruluğu tartışılır bir konudur, çünkü liberal ekonomi kendini bu ilde de aktif şekilde göstermeye başlamış ve statüleşmede artış yaratmıştır. Apartmanlar son yirmi yıllık süreçte özellikle devlet memurlarına ev sahipliği yapmış yakın statüde bulunan insanların barındığı yerler olmuştur. Apartmandaki komşuluk adına da bu önemli bir faktördür. Fakat yakın süreçte kentsel dönüşüm politikalarıyla gecekondular nitelemesine sahip olmaya başlayan Konya’nın eski müstakil evlerinde konaklayan bireyler yapılan yeni sitelere geçmeye başlamış, komşuluk ilişkilerinin formu da değişmeye başlamıştır. Komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesinin de mahalleden mahalleye, siteden siteye, apartmandan apartmana ve hatta daireden daireye değiştiği bile ileri sürülebilir. Kentin bireysel yapısından memnun olan kimseler komşularıyla iletişime geçmeyi tercih etmezken, Konya kentinde hala sıkı komşuluk ilişkilerinin sürdürüldüğü yerler olduğunu söylemek yanlış olmaz.

“Uydu kent” ilk olarak Amerika’nın konut politikalarında 1950’li yıllarda kendini göstermiştir. Amerika’da bu süreçte toplumsal yaşantıda ırk ayrımlarının fazla olması ve birbirinden farklı ırkların birbirine yaklaştırılması amacıyla konut projeleri kullanılmıştır. Bu durumun sonuçları ayrı bir tartışma konusudur fakat uydu kentlere geri dönersek bu noktada uydu kentlerin yapılması konusunda bilgi vermek doğru olacaktır. Uydu kentte aile küçülerek çekirdek hale gelir ayrıca toplum genelinden kendini ayırır. Uydu kentler gecekondular gibi rastgele yapılan yapılar değil, özellikle iktisadi ve siyasi kararlar çerçevesinde alt yapı ve üst yapı kurumları baz alınarak belli bir plana dayalı olarak üretilen yapılardır. Kentin çevre bölgelerine inşa edilen bu yapıların kent merkezleriyle kopuk olduğu söylenebilir. “Yeni uydu kent tasarımları, kır hayatının güzellikleri ile kentlerin sağladığı en son olanakların bir araya getirildiği yeni yaşam biçimleri sunmaktadır” (Ayata, 2012, s. 38). Uydu kentte yaşayan bireyler genel olarak orta sınıftan oluşmaktadır. Konya’daki ilk uydu kent örneği Meram Belediyesi ve Toki iş birliği içerisinde gerçekleştirilmiştir. Fakat Konya ilinde uydu kentleşmenin en göze çarpan örneği Selçuklu bölgesinde olmuştur. Selçuklu Bölgesinde ilk uydu kent projeleri yapıldığında uydu kentinde tanıma uygun olarak merkeze uzak çevre bölgeler nitelenmektedir. Daha sonraki süreci ise metropolleşmenin artışıyla beraber bu bölgenin de şehirleşmeye dahil olması izlemiştir. Bu bölgeye evlerin inşa

edilmesinin ardından süreci Real Alışveriş merkezinin yapılması izlemiş, bireylerin bölgeye geliş sıklığı bu sayede artırılmıştır. Uydu kentler aslında bir noktada Konya ili özelinde Güvenlikli sitelerin başlangıcını oluşturmaktadır. Çünkü planlı bir yapılanma ile birbirine benzer çok sayıda evin yan yana inşa edilmesi onların site görünümünü desteklemektedir. Sonraları getirilen çeşitli politikalarla bu yaşam alanlarına da güvenlik kulüpleri ve çalışanları dahil edilmiştir. “Bu evlerde yaşayanlar mekânsal olarak birlikte olmalarına karşın sosyal ilişki açısından bir hayli kopuktur. ...Yeni zamanlarda tercih edilen bir yaşam tarzına dâhil olan uydu kent sakini kentten kaçarcasına, eski ilişkilerden soyutlanırcasına bu yeni mekâna sığınmaktadır” (Alver, 2012b, s. 58). Bu kopukluk komşuluk ilişkilerine de yansımaktadır. Bireylerin çekirdek aile olarak ikamet ettiği bu evlerde komşularla olan mesafe giderek açılmaktadır. Kadınların çoğunluğu da iş hayatına dâhil olmuştur. Uydu kent sakinlerini yansıtan “yeni orta sınıf sadece servet ve mülk bağlamında değil, belirgin tüketim kalıpları ve yaşam tarzı ile diğer gruplardan ayırt edilebilir” (Ayata, 2012, s.43). Modernizmin getirisi olan liberal ekonomilerin tüketim toplumu üretme çabasından ortaya çıkan bir konut tipi olan Güvenlikli Siteler, toplumsal bağların zayıflamasıyla komşuluk ilişkilerinin ya da mahallenin yarattığı kontrol ve korunma mekanizmasının yerini kurumsal bir yapılanmanın alması sonucu ortaya çıkmıştır. Bireyler zayıflayan toplumsal bağlar ve tüketim bağımlılıkları nedeniyle güvenliklerini dahi satın alacak hale gelmişlerdir.

Güvenlikli siteler giriş çıkışların kontrollü olduğu, siteye giren çıkanların denetlendiği, dışarıya kapalı yerleşim birimleridir. Güvenlik önlemleri bakımından aralarında farkların bulunduğu, en uç örneklerle kapılarında her daim güvenlik görevlilerinin beklediği, duvarlar boyunca ve site içinde stratejik noktalara kameraların yerleştirildiği, site içinde hareketli güvenlik görevlilerinin dolaştığı mekânlardır. Site içine ancak kabul ve onayla girilebilen ender ev tiplerinden biridir. Bütün unsurlarıyla kendini özel ve güvenli bir konuma yerleştiren site anlayışı, belirgin bir şekilde dışlayıcı bir mahiyete sahiptir. (Alver, 2012a, s. 84)

Peki hep kötü olarak aktarılan, toplumsal bağları zayıflattığı cemaat tipi toplum yapısını söndürdüğü ileri sürülen bu konut tipi gerçekten bu kadar kötü müdür? Aslında bir başka açıdan bakıldığında bu konut tipi yeni bir cemaatleşme üretmektedir. Güvenlikli sitede oturabilmek günümüz de eskiden apartmanda oturabilmek gibi bir anlama sahip olmaktadır. Güvenlikli sitede oturmak bireyler için bir ayrıcalık, bir statü göstereni haline gelmiştir. Satın alım gücüne bağlı olarak benzer gelir gruplarında olan insanların bir arada oturabilmesine imkân sağlayan bu yapılanmalarda, belli bir eğitim seviyesinde olmak çokta geçerli bir faktör değildir. Özellikle Konya’da kentsel dönüşümle beraber müstakil evde oturan bir ailenin arsasının dönüştürülmesi sonucu gelir seviyesi bu evi almaya uygun olmasa da burada ikamet edebilmektedir. Bunun dışında alt gelir seviyesinde çok sayıda insanın barındığı konut alanları değildirler. Güvenlikli sitelerin, modern unsurlar barındırdığının en aşikâr örneği kapitalizm ile olan bağının çok açık şekilde görülmesidir. Güvenlikli siteler bağımsız yeni bir dünya ortaya koyar ve vaat ettiği de bulunduğunuz kent ortamı içinde gerçekten farklı ve yeni deneyimler yaşanılan alanlar olmasıdır. Güvenlik görevlileri, bina görevlileri bu yaşam alanlarının tek çalışanlarını oluşturmazlar. Aynı zamanda bu siteler içerisinde spor kortları, çocuk oyun bahçeleri, yüzme ve spor salonları, kuaförler ve alışveriş merkezleri de yer almaktadır. Aslında güvenlikli sitelerin vaadi, özlenen ve güvenilen o eski mahalle hayatının, hiç tanımadığımız fakat bize çok benzeyen insanlar ile bir arada yaşamayı sunmasıdır. İnsanların birbirini tanımaması sonucu o eski mahallelerin dedikoduyla ya da sıkı toplumsal bağlarla sağlanan kontrol mekanizması ve toplumsal baskısı ortadan kalktığı için yeni bir kuruma ihtiyaç doğmuş bunu da güvenlik çalışanları karşılamaya başlamıştır.

Mekânı oluşturan birey ya da toplum gibi gözüke de aynı ölçüde mekânda bireyi oluşturmaktadır. Stüdyo daire, kent hayatında ortaya çıkmış olan bir konut tipidir. Tıpkı güvenlikli sitelerde olduğu gibi kapitalizm ve modernizm olgularının sosyal alanda yarattığı değişimler sonucu doğmuştur. Sosyal ihtiyaçların bireyselleşmesine bağlı olarak ortaya çıkan bu konut tipi şehrin bireyci yapısını toplumsal bağların çözülmesinin somut bir göstergesidir.

Müstakil ev ve gecekondular genelde geniş aileye, apartman ve güvenli site çekirdek aileye işaret ederken, stüdyo daireler; bir oda bir salondan oluşan bir yapı olarak doğrudan bireye işaret etmektedir. Ülkemizde stüdyo daireler, metropollerin vazgeçilmez bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Metropole gelen öğrenci ya da henüz aile kurmamış bireylere hitap etmesi için tasarlanan bu binalar, bahsi geçen kişilerin tercih etmesi için inşa edilmektedir. Metropollerde bu yaşam alanlarının inşası için genelde genç zihinlere hitap eden iş imkânlarının yoğun olduğu bölgeler ya da üniversite kampüslerinin yakın çevresi tercih edilmektedir. Merve Özkaynak'ın Konya'da 2017 yılında yayımlanan yüksek lisans tezinde stüdyo dairelerde yapılan çalışmalardan elde edilen verilere göre; stüdyo daire kullanıcılarının %51.1'ini 20-24 yaş arası, %53.8 ini öğrencilerin, eğitim düzeylerinin %89'unun yüksek öğretimde olduğu ve kullanıcıların %89.3'ünün kiracı olduğu ve çoğunluğun tek ve ya iki kişi kaldığı tespit edilmiştir. Kişilerin, stüdyo daireyi tercih etme nedenleri fonksiyonel olması; en beğendikleri özellik ise dairelerin temiz olması olarak tespit edilmiştir. Komşuluk ve misafir ilişkileriyle alakalı sorularda ise komşulardan sadece birkaçıyla tanışılmış olduğu ve birbirlerinin evinde hiç misafir olmadıkları tespit edilmiştir. Stüdyo daire kullanıcılarından erkeklerin komşularını hiç tanımadıkları, kadınların oranının ise %11 olduğu tespit edilmiştir. Konum, güvenlik, kullanılabilirlik ve hizmet faktörü bu yerleşkelerin tercih edilmesinde önemli faktörler olarak belirtilmiş, burada oturanların %83'ü asla mahalle baskısına maruz kalmadığını belirtmiştir. Kullanıcılar bu dairelerin yalnızca bekarken kullanıma uygun olduğunu ve daireyi evi olarak benimsediğini belirtmiştir (Özkaynak, 2017). Bu çalışmadan da yola çıkarak Konya kenti özelinde stüdyo dairelerin en başta belirttiğimiz gibi bireyselliğin ön plana çıktığı alanlar olduğunu ileri sürebiliriz.

5. Yeni Bir Toplumsallaşma Biçimi Olarak Komşuluk

Toplumsallaşma, çocukluk çağında başlayarak bireyin bulunduğu topluma ait tutum ve davranışları duyum aracılığıyla algılayarak kendi tutum ve davranışları olarak benimsemesi sürecini ifade eder. Bu süreçte önce toplumsal alan birey üzerinde etkili olur, onu şekillendirir. Sonrasında ise süreci bireyin kişisel özellikleri psikolojisi etkileyerek toplumun etkilenmesi sürecini doğurur. Günümüzde bireyler sadece toplumsal alanda yüz yüze ilişkiler içerisinde etkileşimde oldukları kişiler tarafından şekillendirilmezler. İktidar ve siyasi mekanizmalar, eğitim kurumları, medya, sosyal çevre, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik faktörler gibi çok sayıda unsurla etkileşime geçen birey bu kurumların vizyonu ve misyonu ışığında şekillendirilir. Fakat bireyin toplumsallaşma sürecinin başlangıcı aile ve birincil ilişkilere bağlı etkileşimine dayalıdır. Bizim coğrafyamızda kamusal alanlar çarşı, cami, sokak, mahalle vb. mekânlardan oluşmaktadır. Bu mekânlar özellikle Osmanlı döneminde toplumsallaşmanın başladığı ve sürdürüldüğü noktaları yansıtmaktadır. Toplumsal hafızanın içine yerleşmiş olmaları dolayısıyla hala olumlu iz düşümlere sahiptirler. Muhafazakâr bir toplum yapısına sahip olmamız ayrıca inanç kalıplarımız sayesinde hoşgörüyü de elden bırakmamamız toplumsal konsensüste hem geleneklerine bağlı hem de başka geleneklere saygı duyan bir ahlak anlayışının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Kamusal mekânlar da Osmanlı'dan günümüze bu ahlaki ilkeler sürdürülmüştür. Fakat toplumda meydana gelen sosyo-kültürel, sosyo-politik ve sosyo-ekonomik değişkenler kamusal alanları dönüştürdüğü gibi bizim etik ilkelerimizi de dönüştürmüştür. Örneğin güvenli siteler, yeni kamusal mekânlar üretmeye başlamış fakat bu kamusal mekânları yarı-kapalı hale getirmiştir. Bu yerleşkede mahalle de sosyalleşmenin yerini site hayatı, evin rahat ortamında gerçekleşen paylaşımların yerini kafeler, sokağın yerini site bahçeleri, çarşının yerini alışveriş merkezleri almıştır. Bu dönüşüm komşuluk ilişkilerini de etkilemiştir.

Önceleri komşularını ve misafirlerini evinin sofrasında ağırlayan yahut apartmanda oturuyorsa oturma odasında ağırlayan kimseler artık zahmete girmeyerek bir kafede buluşmayı tercih etmeye başlamıştır. Kadınlar artık her türlü yiyecek ürününe yaz veya kış

alışveriş merkezlerinde ulaşabildikleri için, komşu kadınlarla birleşip pazara gitmek, beraber kışlık hazırlamak yerine alışveriş merkezlerinden ihtiyacını temin etmeyi tercih etmektedir. Artık aile içi problemler, mahalledeki en yaşlı ve saygın kişiye hakem gözüyle bakılarak anlatılıp, çözülmek yerine psikolog, aile danışmanı gibi uzmanların çözümüne bırakılmıştır.

Konya ili özelinde baktığımızda göçle beraber akrabalarının yakınına yerleşen aileler komşusunu akrabasından seçmektedir. Bu da kentin nüfusunun homojenliğini korumasını kolaylaştırmıştır. Herkes birbirine yakın kökenlere sahip olduğu için heterojen bir yapı meydana gelmek yerine toplumsallaşma uzun süre benzer temeller üzerine inşa edilmiş, komşuluk ilişkilerinin muhafaza edilmesi de bu sayede kolaylaşmıştır. Günümüzde teknolojinin ilerleyişi, ulaşımın kolaylaşması, sosyo-ekonomik gelişmeler Konya'nın homojen yapısında da devinimler yaratmaktadır. Eğitim yapısının yükselmesi, kadınların eğitim ve iş hayatında aktif hale gelmeleri komşuluk ilişkilerinin çözülmesinde önemli bir role sahiptir. Komşuluk ilişkilerinde yaygın kabule göre erkekler kadınlar kadar aktif rol sahibi değildir. Kadınlar hala komşuluk ilişkilerini sürdürme de erkeklerden fazla olan rollerini korumalarına rağmen gündelik hayatlarının dönüşümüyle komşuyla görüşme sıklıkları ve tercihleri değişmiştir. Önceleri kadının yaşam alanı ve gündelik hayatını sürdürdüğü mekân çoğunlukla eviyle sınırlı olup; diğer komşu kadınlar önemli bir sosyalleşme alanını oluşturmaktaydı. Modernizmle birlikte ulaşımın kolaylaşması ve yaygınlaşması, alışveriş merkezlerinin artışı, iş hayatı ve iş hayatında edilen arkadaşlıklar sosyalleşmenin alanlarını da değiştirmiştir. Eskiden bir mahallede yaşayan geniş bir aile temel alındığında önceleri komşuyla sağlanan ihtiyaçlar günümüzde farklı çatılar altında giderilmektedir. Örneğin yaşlı bireyler, ahbab, akrabalarıyla ve ya komşularıyla camide ya da kahvehane de vakit geçirirken, günümüzde huzurevleri, emekli dernekleri gibi yeni kurumsal çatılar modern devlet tarafından oluşturulmuştur. Kadınlar işlerini imece usulü giderirken ekonomik özgürlüklerini kazanmaları, ihtiyaçlarını tek başlarına karşılayabilme gücüne sahip olmalarını sağlamıştır. Çocuklar mahalle de bir arada misket, saklambaç, yedi kule, yakan top gibi oyunlar oynamak yerine teknolojinin gelişmesi ve eğitim hayatlarının devamlılığı sebebiyle ya da ailenin güvenlik ihtiyacı nedeniyle buldukları bölgedeki spor tesislerini kullanmaya, alışveriş merkezlerinde vakit geçirmeye ya da telefon, tablet, bilgisayar gibi teknolojik ürünlerle vakit geçirerek sosyalleşme ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar. Bu açıdan baktığımızda boş zamanları değerlendirme kurumunda eskiden birincil ilişki alanına tekabül eden komşuluk ilişkilerinin ne kadar çok işleve sahip olduğunu anlaşılmaktadır. Modern devletle beraber topluma kazandırılan pek çok yeni kurumsallaşma birleştiğinde ancak komşuluğun yerini doldurmayı başarabilmektedir. Konya'daki bireylerin çoğunluğunun bu güzel ilişki sistemine özlemi büyüktür. Fakat bu ilişki sistemi tamamen kaybolmamıştır. Sürdürülmesinde modern devletin getirisi olan kurumsallaşmalarda rol sahibi olmaktadır. Artık geniş ailenin büyük babası emeklilerin bulunduğu derneğe karşı komşusunu da alıp gitmekte ya da orada tanıştığı kimseyle komşu olmaktadır. Kadınlar imece usulü iş yapmak yerine birlikte gün yapmakta, piknik düzenlemekte, spora gitmektedir. Toplumsal kodlarda komşu ve komşuluk hala önemlidir. Komşunun cenazesine, düğününe icabet edilir, yardımda bulunulur. Hastalık halinde ulaşılabilecek kimse yoksa komşu kapısı hala çalınabilir. Fakat bu ilişkiler arzuhal halini almaya başlamış atama tayin, ekonomik durum yüzünden ev satın almak yerine kirada ikamet etme gibi nedenlerle kişilerin kentte sabit bulunduğu bölge sayısı zayıflamıştır. Bir apartman dairesi içindeki ailenin sürekli değişmesi, apartman da uzun yıllardır oturan biri içinde zor olsa gerek. Bir komşusuna alışmadan, ortak payda da buluşmadan belki de yeni kamusal mekân olan bina kapısında, asansörde karşılaşılıp selamlaşmadan diğer komşusuna alışmak zorunda kalmaktadır.

Sonuç

Genel olarak toparlamak gerekirse, yapılan diğer çalışmalar, yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucunda kentsel dönüşüm Konya kentinde mekânsal değişimi sağladığı kadar toplumsal bağları da etkilemektedir. Modernizmin getirisi olarak kendini meta üzerinden tanımlama olgusu bu çalışma da bizlere gösteriyor ki en temel ihtiyaçlardan biri olan barınmanın gerçekleştirildiği mekân bireylerin kendini tanımlamasında ve statü göstereni olarak algılamasında önemli bir role sahiptir. Komşuluk ilişkileri müstakil ev, gecekondu gibi yatay olan mekânlarda daha çok birincil ilişkilere benzemektedir. Bireyler bu evlerde kalırken hem evin hem de kendilerinin sosyalleşme ihtiyaçlarını komşuluk ilişkileri aracılığıyla karşılamaktadır. Batı menşei olan apartman, uydu kent ve güvenli siteler modern yapıların, modern devlet sistemlerinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernitenin göstereni olan bu yerleşkeler, modernizmin fikri yapısını insanlara aktarmakla kalmayıp mekân üzerinden yaşatmaya devam etmektedir. Modern Devlet anlayışı bireyin her türlü özel alanına inmekte, tek bir kurum tarafından karşılanabilen işlevleri, kapitalist kurumsallaşmalara bölerek toplumsal kurumları hem özelleştirmekte hem de toplumun kültürel dokusunda çözümlere neden olmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi komşuluk olgusunun çözülmesinde bu kapitalist kurumsallaşmaların etkisi yadsınamaz ölçüde büyüktür. Sosyolojik paradigmanın çoğunda belirtildiği gibi toplumsal bir olgunun her toplumda farklı yansımaları ve karşılıkları bulunmaktadır. Konya'daki komşuluk ilişkileri de Konya'nın kültürel, sosyal ve fiziki yapısından etkilenerek bunu kendi kurumları üzerinden yansıtmaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğlu Ali, & A, Uğur. (2016). Osmanlı şehri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*,7(2), 201-227
- Alkan, A. T. (1991). *Komşuluk ve komşuluk ilişkileri*. Türk Aile Ansiklopedisi (s.696-700) içinde. Ankara: TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı
- Alver, K. (2012a). *Steril hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Alver, K. (2012b). Kent imgesi. K. Alver (Ed), *Kent sosyolojisi* (s.11-35) içinde. Ankara: Hece Yayınları.
- Ayata, S. (2012). Yeni orta sınıf ve uydu kent yaşamı. D. Kandiyoti ve A. Saktanber (Düz.), *Kültür fragmanları Türkiye'de gündelik hayat* (s.32-53) içinde. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayraktar, E. (2006). *Gecekondu ve kentsel yenileme*. Ankara: Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Biçer, B. (2013). Komşuluğumuzun tarihsel serüveni. *Sosyoloji Divanı- Dosya: Komşuluk*, 2, 55-67.
- Canatan, K. (2012). *Batı kenti, kent sosyolojisi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Emiroğlu, K. (2001). *Gündelik hayatımızın tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Hayta, Y. (2016). Kent kültürü ve değişen kent kavramı. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 165-184.
- İlkme, M. (2008). *Kentsel dönüşüm ve bursa raporu*. Bursa: TMMOB Şehir Plancılar Odası Bursa Şubesi Yayınları.
- Kıray, M. B. (2003). *Kentleşme yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- N. (2000). Komşuluk ve komşuluk adabı. *Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi- Adab-i Muaşeret* İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Niray, N. (2002). Tarihsel süreç teorisinde kentleşme olgusu ve Muğla örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9,1-27.
- Nirun, N. (1991). *Sistemik sosyoloji yönünden sosyal dinamik bünye analizi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

- Özdemir, H. (1991). *Türkiye’de komşuluk ve komşuluk ilişkileri*. Ankara: TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Özensel, E. (2015). *Türkiye’de kırsal yapıların dönüşümü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Özkaynak, M. (2017). Stüdyo dairelerin gelişim süreci; Konya örneği (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şentürk, M. (2012). Kentsel dönüşümün sosyolojisi. K. Alver (Ed.), *Kent sosyolojisi* (s. 141-154) içinde. Ankara: Hece Yayınları.
- Şişman, A., ve Kibaroglu, D. (2009). *Dünyada ve Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamaları*. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı. Ankara
- T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (2018). Erişim tarihi (7 Haziran 2018): http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gtsvearama=gtsveguid=TDK.GTS.5bl988817fa536.12580196
- Tokol, A. ve Alper, Y. (2018). *Sosyal politika*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Topal, A. K. (2014). Kavramsal olarak kent nedir ve Türkiye’de kent neresidir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 276-294.
- Tuna, K. (2012). Bir şehrin serüveni. K. Alver (Ed), *Kent sosyolojisi* (s.37-45) içinde. Ankara: Hece Yayınları.
- Ulusoy, M., ve Ulusoy, H. E. (2015). Kültürel değişim bağlamında konut; Konya örneği. *Artium*, 3(1), 30-38.
- Uygun, H. (1991). Kır kesiminde aile. *Türk aile ansiklopedisi* (s. 680-697) içinde. Ankara: TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Yelken, R. (2012). Cemaatin yeni evi: Kent-metropol. K. Alver (Ed), *Kent Sosyolojisi* (s. 250-267) içinde. Ankara: Hece Yayınları.
- Yıldız, M. C., ve Gündüz, M. (2011). *Sosyo-kültürel değişim sürecinde komşuluk*. Elazığ: TÜBİTAK, ARDEB VE SOBAG.
- Yılmazöz, Ü. (2010). Kentsel dönüşüm sonrası komşuluk ilişkileri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.